

ТАРИХ ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ЗАМОНАВИЙ МЕТОДЛАР

Сапарбаева Мийрхон Абдуллайевна*Қорақалпоғистон Республикаси Беруний тумани**28-сонли мактабнинг иккинчи тоифали тарих фани ўқитувчиси*

Аннотация: *Мазкур илмий мақола тарих фанининг баъзи методологик муаммоларини, ўрта мактаб тарих таълими, ундаги юз берган ўзгаришлар, тарихни ўрганишинингаҳамияти ҳақидаги қарашларни ўз ичига олади. Шунингдек, мактаб тарих таълимининг замонавий концепсияси, Ўзбекистон тарихини ўрганишидаги илмий, методологик масалалар асосий ўрин тутади.*

Калит сўзлар: *тарих фани методологияси, тарих тамойиллари, тарихий тафаккур, тарих таълимининг замонавий концепсияси.*

КИРИШ

Мустақилликнинг биринчи кунларидан ижтимоий-гуманитар фанларда туб ўзгаришлар даври бошланди. Тарих фанини тадқиқ этиш ва ўқитишда янги методология кириб келди. Жаҳон тарихи фанида эътироф этилган холисийлик, илмийлик, тарихийлик ва муқобиллик тамойилларитарихни тадқиқ этиш ва ўқитишда тадқиқ этила бошланди. Тарих таълими мазмун-моҳиятини замон руҳида ўқувчиларга етказиш учун ўқув-методик мажмуа янгиланди. Ўрта мактабучун тарих фанидан янги дарсликлар яратилди. Бугунги кунда ўрта мактаб тарих ўқитувчиси самарали таълим бериши учун назарий ва амалий жиҳатдан етарли билим ва малакага эга бўлиши лозим.

АДАБИЁТЛАР ШАРҲИ

Агар ўтмишга назар ташлайдиган бўлсак, ўқитиш методларини танлаш муаммосига Я.А.Коменский, И.Песталосси, А.Дистервег, К.Д.Ушинскийлар маълум даражада эътибор беришганди. Я.А.Коменский ўқитиш методларига ғоят катта аҳамият бериб, агарда билим чўққиларига жуда озчилик қийинчилик, минг азоб билан етиб борар экан, бунинг сабаби инсоният эриша олмайдиган бирор нарсанинг мавжудлигида эмас, балки методларнинг чалкашлигидадир, деб ҳисоблаганди. У билиш қобилиятини юзага чиқара оладиган усулларга риоя қилишни ва уларни шароитларга қараб қўллашни талаб этганди.

Республикамизда тарих фанини фалсафий ёндашув асосида тадқиқ қилиш Н. Жўраев томонидан тақдим қилинган. Тарих фанини ўқитишнинг услубибўйича эса Т.Тошпўлатов ва Й.Ғаффоровлар томонидан тақдим қилинган ўқув- услубий, дидактик таъминот ҳам алоҳида аҳамиятга эга.

ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ ВА ЭМПИРИК ТАҲЛИЛ

Тарих фанининг мактаб курси учта вазифани бажаришга қаратилган:

- ўқувчиларга тарихий билимларнинг асосларини бериш, уларнинг чуқурлиги ва мустаҳкамлигини таъминлаш;

- ўқувчиларда тарихни илмий тушунишнинг шаклланиши ва миллий тарих,
- хорижий мамлакатлар ва халқлар тарихига ҳурмат муносабатида бўлишнинг таъминлашга;
- ўқувчиларда тарихий онг, тарихий хотира, тарихий тафаккурни ривожлантириш ва ўқувчиларнинг билимларини мустақил ўзлаштириш ва қўллашга ўргатишдир.

Ўқувчиларнинг тарихий тафаккури уларнинг умумий дунёқарашининг шаклланиши билан биргаликда боради. Ўқувчиларнинг дунёқарашида тарихий тафаккурнинг ривожланиши унинг амалий фаоллигини таъминлайди. Яъни, тарихан дунёда мавжуд бўлган фан-техника янгиликларини ўзлаштириши билан ўз фаолиятида янгиликка интилиш ўзида яратувчанлик фаолиятини шакллантиради. Ўқувчи тарих фанидан билимлар асосини ўзлаштирганда миллатимиз ва бошқа халқларнинг ўтмиш, кеча ва бугунги тараққиёти тўғрисида тушунчага эга бўлади. Тарих таълими ҳар бир одамга этномиллий, умуммиллий ва умуминсоний кадриятларни ўзлаштиришга ёрдам бериши лозим. Бу ўқувчинишахс, фуқаро, инсон сифатида шаклланишига асос бўлади. Ўқувчилар Ўзбекистон тарихи фанини ўрганиш давомида умуминсоний кадриятларни ўзлаштириб боради. Тарих дарслари ўқувчиларга тарихий билимларни етказиб берувчи воситагина эмас, балки уларнинг маънавий-ахлоқий жиҳатдан шаклланиб боришларини таъминловчи кучли таъсирга эга бўлган омил ҳамдир. Мактаб тарих таълимининг замонавий концепсияси тарихни тизимли ўрганишни сақлаб қолади. Лекин тарих унинг тамойиллари асосида ўрганилади. Тарих ўқувфани ўрта мактабда гуманитар фанларнинг ривожланиши учун методологик шарт-шароит яратади. Тарих фанининг маълумотлари, тушунчалари, атамаларива тамойиллари бошқа фанларда ҳам кенг қўлланилади, ўз навбатида тарих фанида бошқа фанлардаги тушунча, атамалардан фойдаланилади.

НАТИЖАЛАР

Мамлакатимизда тарих фанини ривожлантириш соҳасидаги ишлар комплекс ва тизимли давом эттирилмоқда. Бугунги кунда Ўзбекистон тарихини ўрганишда туб ўзгаришлар юз бермоқда. Ушбу йўналишда қуйидаги илмий, методологик масалалар асосий ўрин тутаяди:

1. Тарихни ўрганишнинг методологик асосларини ривожлантириш. Бунда тарих методикаси бўйича мавжуд турли хил илмий концепсияларни ўрганиш орқали улардан фойдаланиш.

2. Тарихни ўрганиш учун ишлаб чиқилган ягона концепсияни амалгатадбиқ этиш.

3. Ўрта ва ўрта махсус таълим, профессионалтаълим, олий таълим учун яратилаётган дарсликларни янги авлодини ишлаб чиқишда ягона концепсияга таяниш.

4. Тарих фанининг долзарб муаммоларни ўрганишда турли фанларнинг ютуқлари, фан, таълим ва ишлаб чиқариш интегралсияси ҳамда кластер модели

асосидаги самарали ҳамкорлик фаолиятини ташкил этиш.

5. Тарих фанини ўрганишга бағишланган илмий-амалий анжуманларни ўтказиш ва фаннинг долзарб муаммоларини ўрганиш жараёнида эришилган ютуқларни мониторингини олиб бориш ва ҳоказо.

ХУЛОСА ВА МУНОЗАРА

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш керакки, ҳозирги кунда тарих фанининг методик муаммоларидан бири мактабда тарих таълимини замонга мос, ҳозирги тараққиёт талабларига жавоб берадиган концепсиясини шакллантириш ва амалга оширишдир. Мактаб тарих таълими ўзининг узоқ йиллар давомида танланган бой тажрибасига эга. Тўпланган тажриба ҳозирги мураккаб даврда тарих ўқитишда муҳим ўрин тутди, ундан унумли фойдаланиш зарур.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Toshev, S. (2020). O'zbekistonning sovet mustamlakachiligi davri tarixini o'rganishda turk tilidagi manbalarni o'rni. In Tarixiy manbashunoslik, tarixnavislik, tarix tadqiqotlari metodlari va metodologiyasining dolzarb masalalari (pp. 121-127)

2. Ў Суғундикович. (2020). ТАРИХНИ О'ҚИТИШ МЕТОДИКАСИ РИВОЖЛАНИШИ ТАРИХИДАН. Fan va ta'lim, 1 (5), 195.

3. Mardonov, Sh., Toshtemirova, S., Ahmadjonov, B., & Koshanova, N. (2020). Structure and Mechanisms of Action of The Educational Cluster. International Journal of Psychological Rehabilitation, 27(07), 8104-8111.

4. Usmonov M. T. The Concept of Compatibility, Actions on Compatibility. International Journal of Academic Multidisciplinary Research (IJAMR), Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 10-13.

5. Usmonov M. T. The Concept of Number. The Establishment of the Concept of Natural Number and Zero. International Journal of Academic Information Systems Research (IJASIR), Vol. 4 Issue 12, December - 2020, Pages: 7-9.

6. Usmonov M. T. The Concept of Compatibility, Actions on Compatibility. International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS), Vol. 4 Issue 12, December - 2020, Pages: 66-68.

7. Usmonov M. T. General Concept of Mathematics and Its History. International Journal of Academic Multidisciplinary Research (IJAMR). Vol. 4 Issue 12, December - 2020, Pages: 38-42

8. Usmonov M. T. Asymmetric Cryptosystems. International Journal of Academic Engineering Research (IJAER) ISSN: 2643-9085 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 6-9.

9. Usmonov M. T. Basic Concepts of Information Security. International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR) ISSN: 2643-9603 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 5-8.

10. Usmonov M. T. Communication Control Systems, Methodology. International Journal of Academic Engineering Research (IJAER) ISSN: 2643-9085 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 47-50.

11. Usmonov M. T. Compatibility between the Two Package Elements. Binar Relations and Their Properties. International Journal of Academic Multidisciplinary Research (IJAMR) ISSN: 2643-9670 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 52-54.
12. Usmonov M. T. Cryptographic Protection of Information. International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR) ISSN: 2643-9603 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 24-26.
13. Usmonov M. T. Electronic Digital Signature. International Journal of Academic Pedagogical Research (IJAPR) ISSN: 2643-9123 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 30-34.
14. Usmonov M. T. "Equal" And "Small" Relations. Add. Laws Of Addition. International Journal of Academic Information Systems Research (IJASIR) ISSN: 2643-9026 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 27-29.
15. Usmonov M. T. Establish Network Protection. International Journal of Academic Engineering Research (IJAER) ISSN: 2643-9085 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 14-21.
16. Usmonov M. T. Fundamentals of Symmetric Cryptosystem. International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR) ISSN: 2643-9603 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 36-40.
17. Usmonov M. T. General Concepts of Mathematics. International Journal of Academic Information Systems Research (IJASIR) ISSN: 2643-9026 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 14-16.
18. Usmonov M. T. Identification and Authentication. International Journal of Academic Pedagogical Research (IJAPR) ISSN: 2643-9123 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 39-47.
19. Usmonov M. T. Information Protection and Its Types. International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR) ISSN: 2643-9603 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 1-4.
20. Usmonov M. T. Information Protection in Wireless Communication Systems. International Journal of Academic Pedagogical Research (IJAPR) ISSN: 2643-9123 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 61-64.
21. Usmonov M. T. Information protection supply. International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR) ISSN: 2643-9603 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 12-15.
22. Usmonov M. T. Information Security Policy. International Journal of Academic Pedagogical Research (IJAPR) ISSN: 2643-9123 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 70-73.
23. Usmonov M. T. Information War. International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR) ISSN: 2643-9603 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 79-82.
24. Usmonov M. T. International and National Legal Base in the Field Of Information Security. International Journal of Academic Pedagogical Research (IJAPR) ISSN: 2643-9123 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 7-14.
25. Usmonov M. T. Legal Legislative Basis for Detection of Information Crime. International Journal of Academic Engineering Research (IJAER) ISSN: 2643-9085 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 80-87.
26. Usmonov M. T. Mathematical Proofs. Incomplete Induction, Deduction, Analogy. The Concept Of Algorithm And Its Properties. International Journal of Academic Multidisciplinary Research (IJAMR) ISSN: 2643-9670 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages:

26-29.

27. Usmonov M. T. Means of Information Protection. International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR) ISSN: 2643-9603 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 27-30.

28. Usmonov M. T. Organization of E-Mail Protection. International Journal of Academic Engineering Research (IJAER) ISSN: 2643-9085 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 36-40.

29. Usmonov M. T. Organizing Internet Protection. International Journal of Academic Engineering Research (IJAER) ISSN: 2643-9085 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 24-28.

30. Usmonov M. T. Origin and Equal Strength Relationships between Sentences. Necessary and Sufficient Conditions. Structure of Theorem and Their Types. International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS) ISSN: 2643-640X Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 45-47.

31. Usmonov M. T. Physical Security. International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR) ISSN: 2643-9603 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 58-61.

32. Usmonov M. T. Practical Security Management. International Journal of Academic Engineering Research (IJAER) ISSN: 2643-9085 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 71-74.

33. Usmonov M. T. Problem Solving In Primary Schools. International Journal of Academic Information Systems Research (IJAISR) ISSN: 2643-9026 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 72-83.

34. Usmonov M. T. Reproduction. The Laws of Reproduction. International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS) ISSN: 2643-640X Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 36-40.

35. Usmonov M. T. Security Models. International Journal of Academic Pedagogical Research (IJAPR) ISSN: 2643-9123 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 18-23.

36. Usmonov M. T. Solving Problems In Arithmetic Methods. International Journal of Academic Information Systems Research (IJAISR) ISSN: 2643-9026 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 58-61.

37. Usmonov M. T. Stenographic Protection of Information. International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR) ISSN: 2643-9603 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 31-35.

38. Usmonov M. T. Telecommunications and Network Security. International Journal of Academic Engineering Research (IJAER) ISSN: 2643-9085 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 57-61.

39. Usmonov M. T. The Concept of Compatibility, Actions on Compatibility. International Journal of Academic Multidisciplinary Research (IJAMR) ISSN: 2643-9670 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 10-13.

40. Usmonov M. T. The Concept Of National Security. International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR) ISSN: 2643-9603 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 73-75.

41. Usmonov M. T. The Concept of Number. The Establishment of the Concept of Natural Number and Zero. International Journal of Academic Multidisciplinary Research (IJAMR) ISSN: 2643-9670 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 18-21.

42. Usmonov M. T. The Concept of Relationship. Characteristics of Relationships. International Journal of Academic Multidisciplinary Research (IJAMR) ISSN: 2643-9670 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 38-40.
43. Usmonov M. T. The Concept of Size and Measurement. International Journal of Academic Information Systems Research (IJAISR) ISSN: 2643-9026 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 36-40.
44. Usmonov M. T. The Emergence and Development of Methods of Writing All Negative Numbers. International Journal of Academic Information Systems Research (IJAISR) ISSN: 2643-9026 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 48-50.
45. Usmonov M. T. The Purpose, Function and History Of The Development Of Mathematical Science. International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS) ISSN: 2643-640X Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 8-17.
46. Usmonov M. T. True and False Thoughts, Quantities. International Journal of Academic Information Systems Research (IJAISR) ISSN: 2643-9026 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 1-5.
47. Usmonov M. T. Virtual Protected Networks. International Journal of Academic Pedagogical Research (IJAPR) ISSN: 2643-9123 Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 55-57.
48. Usmonov M. T. What Is Solving The Problem? Methods of Solving Text Problems. International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS) ISSN: 2643-640X Vol. 5 Issue 1, January - 2021, Pages: 56-58.